

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Гусєвої Влади Олександрівни на дисертацію Вознюк Оксани Леонідівни на тему: «Зловживання процесуальними правами у кримінальному провадженні», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Для кримінального процесуального законодавства термін «зловживання правом» не є новим. Адже у ч. 4 ст. 61 КПК України ще 1960 року було закріплено, що «не може бути захисником особа, яка, зловживаючи своїми правами, перешкоджає встановленню істини по справі, затягує розслідування чи судовий розгляд справи».

Втім, така законодавча конструкція загальної заборони зловживання правами стороною захисту зазнавала суттєвої критики процесуалістів. Так, Я.П. Зейкан відмічав, що оскільки зловживання правом – категорія в теорії права з'ясована недостатньо, таке формулювання відкриває надто широкі можливості до розширеного тлумачення цього поняття. О.В. Капліна також зауважувала, що в наведеній вище нормі використовується оцінне поняття, яке може неоднозначно тлумачитися особами, які здійснюють кримінальне провадження. Така норма з одного боку покликана забезпечити кримінальне судочинство від недобросовісних захисників, а з іншого – адвокат може вести принциповий, безкомпромісний захист, руйнуючи штучно створене обвинувачення. Його ініціативність, активність, наполегливість, тактика і стратегія можуть бути сприйняті як «зловживання своїми правами». Адже при здійсненні процесуальних функцій зіштовхуються полярні інтереси, мають місце різні погляди слідчого і захисника на одні і ті ж факти, відбувається «боротьба думок», суджень, уявлень.

Враховуючи наведені аргументи та відсутність доктринального тлумачення терміну «зловживання процесуальними правами» законодавець відмовився у КПК України 2012 року від загальної заборони зловживання правом та пішов шляхом заборони окремих його форм. Так, у ч. 4 ст. 81 КПК України визначено, що якщо повторно заявлений відвід має ознаки зловживання правом на відвід з метою затягування кримінального провадження, суд, який здійснює провадження, має право залишити таку заяву без розгляду.

Прецедентній практиці ЄСПЛ також відомий цей правовий феномен. Адже в п. 3 ст. 35 Європейської конвенції з прав людини вказано, що Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, якщо він вважає, що ця заява є зловживанням правом на подання заяви. А у справі «Миролюбов та інші проти Латвії» (15 вересня 2009 року), вказано, що про зловживання правом у розумінні п. 3 ст. 35 Конвенції, мова йде у тих випадках, коли поведінка заявника, яка явно не відповідає призначенню гарантованого Конвенцією права на звернення до Суду, порушує встановлений порядок роботи Суду або ускладнює належний перебіг розглядів справ.

Втім, як правозастосовна практика, так і наукові дослідження проблеми зловживання процесуальними правами не виробили однозначного визначення цього поняття. Всі тлумачення досить розмиті – вони стосуються «процесуальної недобросовісності», «порушення лояльності», «недоброї волі», «неправомірної поведінки», «недобросовісних цілей» і т.д. Інколи мова йде про порушення загальних принципів або прийнятих стандартів процесу, внаслідок якого неможливо досягнути справедливого розгляду.

Така невизначеність має негативні наслідки для правозастосовної практики, адже виникають серйозні труднощі при кваліфікації певного діяння як зловживання правом. Тому судова практика є досить «інертною» при кваліфікації певного здійснення суб'єктивного права як зловживання правом, швидше за все така поведінка буде кваліфікована як звичайне правопорушення або навіть як звичайна правомірна поведінка.

Викладені обставини, а також відсутність належних напрацювань цих проблем у кримінальному процесі свідчать про своєчасність та актуальність обраної здобувачкою теми наукового дослідження. Результати дисертації можуть стати підґрунтям для розроблення ефективних механізмів запобігання процесуальним зловживанням і підвищення ефективності кримінального правосуддя в Україні.

Дисертація виконана *відповідно до важливих наукових програм, планів, тем*. Зокрема, дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019). Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської комісії щодо України у 2023 році в межах Пакета розширення Європейського Союзу, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 року). Робота узгоджується з Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні (постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 року № 476); Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454) та виконана відповідно до Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року, протокол № 23). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 28 вересня 2021 року.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів зловживання процесуальними правами учасниками кримінального провадження, виявлення проблемних питань, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення законодавства та практики його застосування з метою запобігання та протидії цим зловживанням.

Відповідно до поставленої мети визначено низку *завдань*, кожне з яких відображує основні напрями дослідження, розроблені у підрозділах дисертації, зокрема:

- висвітлити сутність та ознаки зловживання процесуальними правами і повноваженнями в кримінальному провадженні;
- проаналізувати національне й міжнародно-правове регулювання протидії зловживанню правами;
- здійснити класифікацію зловживань процесуальними правами та повноваженнями в кримінальному провадженні за різними критеріями;
- систематизувати кримінальні процесуальні заходи протидії зловживанню процесуальними правами;
- розглянути конкретні вияви зловживання процесуальними правами стороною захисту під час проведення слідчих (розшукових) дій та судових засідань;
- окреслити зміст зловживання стороною захисту правом на подачу клопотань і заявлення відводу, схарактеризувати механізми протидії таким виявам;
- дослідити випадки зловживання правом на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, узагальнити судову практику щодо обмеження строку ознайомлення з матеріалами досудового розслідування;
- здійснити аналіз зловживань процесуальними повноваженнями стороною обвинувачення під час визначення обсягу відомостей досудового розслідування, які надають на ознайомлення стороні захисту;

- визначити сутність зловживання процесуальними повноваженнями стороною обвинувачення під час об'єднання, виділення матеріалів досудового розслідування та зупинення досудового розслідування;

- з'ясувати зміст зловживань процесуальними повноваженнями судом.

Об'єктом дослідження визначені правовідносини, які виникають у кримінальному процесі між учасниками кримінального провадження під час неналежної реалізації ними процесуальних прав і повноважень з метою зловживання ними. Відповідно *предмет дослідження* – зловживання процесуальними правами у кримінальному провадженні. Офіційний опонент вважає, що об'єкт і предмет дослідження визначені правильно.

Вищенаведені обставини засвідчують *актуальність обраної теми дисертації* та її науково-теоретичну та практичну значущість.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну структуру роботи, що дало можливість дисертантці всебічно й повно дослідити задекларовану тему у межах визначеного обсягу дисертаційного дослідження.

При написанні роботи авторка ґрунтовно та критично вивчила роботи правників, що дало їй змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні питання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних і нормативно-прикладних проблем, пов'язаних із зловживанням процесуальними правами у кримінальному провадженні та вирішення шляхів протидії їм.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними: аналізом рішень Європейського суду з прав людини, рішень Верховного Суду, ухвал та вироків Вищого антикорупційного суду та місцевих судів, узагальненими результатами проведеного анкетування прокурорів, суддів, слідчих, дізнавачів, адвокатів та інших фахівців у галузі права (102 особи).

Результати наукового дослідження опубліковано в семи наукових

публікаціях, серед яких три статті у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, і чотири тези в збірниках тез наукових доповідей, оприлюднені на науково-практичних конференціях, круглих столах. Основні положення дисертації оприлюднено під час виступів авторки на наукових конференціях, круглих столах, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану» (Київ, 18 листопада 2022 року); міжвідомчій науково-практичній конференції «Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку» (Київ, 28 квітня 2023 року); круглому столі, присвяченому 40-річчю кафедри кримінального процесу, «Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України» (Київ, 27 жовтня 2023 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку» (Київ, 2 травня 2024 року).

Отже, дисертаційне дослідження Вознюк Оксани Леонідівни виконане на належному науковому рівні, а публікації здобувачки відображають усі його розділи.

Новизна представлених результатів проведених досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. У межах дисертації здійснено всебічне теоретико-прикладне осмислення зловживання процесуальними правами в кримінальному провадженні, з огляду на сучасний стан кримінального процесуального законодавства, актуальну судову практику та міжнародні стандарти. Дослідження дало змогу сформулювати цілісне уявлення про природу, ознаки, вияви та наслідки зловживання правами в кримінальному процесі й обґрунтувати необхідність нормативного закріплення механізмів протидії цим зловживанням.

Так, відповідно до вимог наукової новизни авторкою *вперше*:

- систематизовано заходи протидії виявам зловживання правами та повноваженнями учасниками кримінального провадження, виокремлено

законодавчі, судові, організаційні заходи, а також заходи дисциплінарної відповідальності;

- визначено критерії розмежування між добросовісним відстоюванням стороною захисту інтересів клієнта та зловживанням процесуальними правами з метою протидії кримінальному провадженню;

- запропоновано систематизацію критеріїв, які слід урахувати під час встановлення факту зловживання правом на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування: реальність повідомлення, забезпечення доступу, поведінка сторін, обсяг матеріалів, психофізіологічні обмеження, обставини воєнного стану;

удосконалено:

- характеристику типових прикладів зловживання процесуальними правами, а саме: зловживання правом на заміну захисника, систематичне затягування ознайомлення з матеріалами, формальне подання численних клопотань із тактичною метою;

- дефініцію зловживання процесуальними правами та повноваженнями, що передбачає умисне використання наданих законом прав чи повноважень усупереч їхньому призначенню, що створює перешкоди для належного й ефективного перебігу кримінального провадження, порушує баланс між сторонами та завдає шкоди інтересам правосуддя або інших учасників процесу, без явного порушення законодавчих норм;

- визначення ознак зловживання процесуальними правами та повноваженнями, які відмежовують його від добросовісної або протиправної поведінки;

- розуміння концепції суб'єктивного права як такого, що охоплює не тільки свободу його реалізації, а й інституційний механізм захисту, що забезпечує можливість втручання держави в ситуації, коли воно використано для руйнування правопорядку та прав інших осіб;

- класифікацію зловживань процесуальними правами шляхом доповнення її новими критеріями;

- способи унеможливлення зловживанням процесуальними правами, зокрема шляхом: визначення резервних дат судових засідань, роз'яснення наслідків зловживання правом, оцінка обґрунтованості клопотань і заяв з огляду на мету їх подання та системність дій учасника;

- розуміння зловживання правом на підготовку захисту в контексті ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, з огляду на оцінку достатності часу й умов ознайомлення, складності справи, обсяг доказів, доступ до захисника й технічні можливості;

набуло подальшого розвитку:

- аргументація доцільності законодавчого закріплення засади неприпустимості зловживання правами в КПК України;

- підхід до інтеграції міжнародних стандартів у національну модель правозастосування, що дає змогу забезпечити баланс між правами сторін і потребою в запобіганні процесуальним зловживанням;

- положення щодо значення етичних стандартів діяльності адвокатів й інших учасників кримінального провадження в контексті запобігання зловживанням процесуальними правами.

Сформульовані в дисертації положення, висновки та пропозиції обґрунтовані на основі особистих досліджень та оприлюднені у семи наукових працях, зокрема, у трьох наукових статтях у фахових виданнях України та чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях, зокрема міжнародних. Усі зазначені наукові праці підготовлені дисертанткою самостійно, без участі співавторів. При використанні для аргументації власних положень і висновків та напрацювань інших учених обов'язково зроблені посилання.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість

результатів дослідження, положень та висновків дисертаційного дослідження Вознюк Оксани Леонідівни на тему: «Зловживання процесуальними правами у кримінальному провадженні» не викликають зауважень.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується правильним вибором і застосуванням сучасних методів наукового дослідження, які обумовлені його предметом. Емпіричний матеріал відповідає вимогам репрезентативності. Він належним чином проаналізований і вірно трактується. Судячи по структурі роботи авторці з одного боку вдалося збалансувати теоретичні і практичні проблеми, а з іншого зробити наголос на найбільш пріоритетних питаннях і актуальних проблемах.

Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, достатньою мірою аргументовані, науково обговорені і достовірні. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Використання під час підготовки дисертації *методологічних засад* дослідження свідчить про належне оволодіння дисертанткою методами наукового пізнання. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові, філософські та спеціально-юридичні методи пізнання. Вони доречно використані для формулювання авторських обґрунтувань запропонованих висновків та рекомендацій щодо розроблення ефективних механізмів запобігання процесуальним зловживанням і підвищення ефективності кримінального правосуддя в Україні. Відповідно до вимог МОН України, у дисертації конкретно зазначено, який метод чи група методів використані під час дослідження яких явищ чи процесів.

Поставлені наукові завдання виконані на належному методологічному рівні, а дисертантка оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у законотворчій, освітній, науковій та практичній діяльності, що підтверджено відповідними актами впровадження, розміщеними у додатку до дисертації.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Зміст дисертації характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Робота має чітко виражений науковий підхід, що дозволило авторці аргументовано визначити власну позицію щодо дискусійних проблем при розгляді проблеми зловживання процесуальними правами та повноваженнями. Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений внутрішньо узгодженою структурою дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що мають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (229 найменувань) і чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 240 сторінок, із них обсяг основного тексту – 171 сторінка.

Розділ 1 «Сутність та правова природа зловживання процесуальними правами» присвячений аналізу наукової розробленості поняття зловживання процесуальними правами та його правової природи. Досліджено національне та міжнародно-правове регулювання зловживання правом, класифікація зловживань процесуальними правами та повноваженнями в кримінальному провадженні, а також кримінальні процесуальні заходи протидії зловживанню процесуальними правами.

Зокрема, дисертанткою виокремлено кілька основних підходів до розуміння зловживання правом: від заперечення необхідності його законодавчого закріплення до розгляду зловживання як протиправної поведінки й доктринального обґрунтування необхідності протидії цьому явищу. Зловживання процесуальними правами та повноваженнями учасниками кримінального процесу визначено як умисне використання наданих законом

прав чи повноважень у супереч їхньому призначенню, що створює перешкоди для належного й ефективного перебігу кримінального провадження, порушує баланс між сторонами та завдає шкоди інтересам правосуддя або інших учасників процесу, без явного порушення законодавчих норм.

Обґрунтовано необхідність доповнення ст. 7 КПК України загальною засадою недопустимості зловживання процесуальними правами та повноваженнями, що дасть змогу підвищити ефективність кримінального процесу та гармонізувати національну практику з європейськими стандартами. При цьому доведено недоцільність створення вичерпного переліку зловживань, оскільки зосередження на загальних критеріях забезпечить можливість кваліфікації дій як зловживання правами в ширшому спектрі правовідносин.

Засвідчено необхідність комплексного підходу до протидії зловживанням правами та повноваженнями, який охоплює законодавчі, судові, організаційні й етичні заходи, як необхідної умови для забезпечення справедливого, ефективного та прозорого кримінального судочинства.

Розділ 2 «Зловживання процесуальними правами стороною захисту» присвячений висвітленню проблем зловживання стороною захисту правами під час проведення слідчих (розшукових) дій та судових засідань, зловживання правом на подачу клопотань і заявлення відводу, а також зловживання правом на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

Виявлено прогалини законодавства щодо проведення обшуків та оглядів, які дають змогу стороні захисту зловживати своїми правами, передусім щодо добровільності надання дозволу на проникнення до приміщення. Встановлено, що примусове отримання зразків, таких як кров, ДНК чи відбитки пальців, за певних умов може бути визнано допустимим, оскільки вони існують незалежно від волі особи. Запропоновано уточнити в КПК України межі примусового освідування та чітко встановити вимоги до фіксації таких дій шляхом обов'язкового відеозапису, що унеможливить зловживання правом стороною захисту.

Обґрунтовано, що право сторони захисту на подання клопотань є ключовим механізмом захисту прав людини в кримінальному провадженні, однак також є потенційним джерелом зловживань. Встановлено, що етап ознайомлення з матеріалами кримінального провадження є ключовим для реалізації права сторони захисту, проте водночас є одним із найвразливіших до процесуальних зловживань. Виявлено, що наявні правові норми, які регулюють порядок ознайомлення, не містять правової визначеності, що створює простір для зловживань правами, спрямованих на затягування кримінального провадження, і негативно впливає на ефективність правосуддя.

У розділі 3 «Зловживання процесуальними повноваженнями особами, які здійснюють кримінальне провадження, і судом» йдеться про: зловживання стороною обвинувачення правом на визначення обсягу відомостей досудового розслідування, які надають на ознайомлення стороні захисту; зловживання стороною обвинувачення під час об'єднання, виділення матеріалів досудового розслідування та зупинення досудового розслідування; про зловживання процесуальними повноваженнями судом.

Встановлено, що широкі дискреційні повноваження слідчого та прокурора в питанні визначення обсягу матеріалів досудового розслідування, що можуть бути надані для ознайомлення до завершення досудового розслідування, створюють потенційні умови для зловживань, оскільки законодавство не містить чітких критеріїв щодо визначення загальнодоступних документів і матеріалів, ознайомлення з якими може зашкодити розслідуванню.

У цьому розділі також встановлено, що дискреційні повноваження прокурора під час прийняття рішень щодо об'єднання чи виділення матеріалів кримінальних проваджень є джерелом високих ризиків зловживань. Такі рішення часто використовує сторона обвинувачення для маніпулювання зі строками досудового розслідування, посилення процесуального тиску на підозрюваних, штучного ускладнення доступу до матеріалів стороною захисту та впливу на авторозподіл справ у судах. Встановлено, що суд як ключовий

гарант справедливості іноді сам може стати суб'єктом зловживання процесуальними повноваженнями. Найпоширенішими формами такої поведінки є безпідставне затягування розгляду справ, порушення засади рівності сторін, надмірне застосування тримання під вартою та арешту майна, а також необґрунтоване використання права на самовідвід. Аргументовано, що збалансоване поєднання міжнародних стандартів суддівської незалежності з ефективними дисциплінарними процедурами здатне істотно знизити ризики суддівських зловживань і забезпечити справедливість судочинства в Україні.

У *загальних висновках* дисертації викладено основні результати дослідження, сформульовано наукові положення, рекомендації та пропозиції, що мають значення для науки й практики кримінального процесу при вирішенні проблем зловживання процесуальними правами та повноваженнями.

У дисертації використано значну кількість прикладів з судової практики та аналізу законотворчих ініціатив в контексті досліджуваних питань. Цінність підготовленої дисертації, насамперед, зумовлена комплексним авторським поглядом на проблему зловживання процесуальними правами та повноваженнями учасниками кримінального провадження, та висловленням власної аргументованої точки зору з цих питань.

Дисертація виконана авторкою самостійно, підготовлена зрозумілою, юридично й літературно грамотною державною мовою відповідно до вимог, які ставляться до такого виду наукових праць. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам.

Проведений аналіз дисертації дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Вознюк Оксани Леонідівни на тему: «Зловживання процесуальними правами у кримінальному провадженні» є завершеним комплексним монографічним дослідженням.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Вознюк Оксани Леонідівни рекомендуються для використання у діяльності закладів вищої

освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, при написанні статей та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Водночас, у цілому позитивно оцінюючи аналізовану дисертацію та відмічаючи її відповідність вимогам нормативно-правових документів щодо робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» в частині теоретичного рівня, обґрунтованості положень, висновків, рекомендацій, їх достовірності й наукової новизни, практичної значимості, вважаю за доцільне висловити низку зауважень щодо окремих її позицій, що можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час прилюдного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді, зокрема:

1. У підрозділі 1.3. дисертантка цілком слушно та обґрунтовано розкриває критерії класифікації зловживань процесуальними правами та повноваженнями у кримінальному провадженні. Так, на сторінках 58–59 вказано, що зловживання правами варто класифікувати за стадіями кримінального провадження та наводиться така класифікація: 1. Зловживання, пов'язані із внесенням відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР; 2. Зловживання під час досудового розслідування; 3. Зловживання на стадії судового провадження.

Проте, в цьому контексті, авторці варто було б врахувати систему стадій кримінального провадження, розроблену у теорії кримінального процесу, зокрема: 1) досудове розслідування; 2) підготовче провадження; 3) судовий розгляд; 4) провадження в суді апеляційної інстанції (апеляційне провадження); 5) виконання судових рішень; 6) провадження в суді касаційної інстанції (касаційне провадження); 7) провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

2. Дисертантка цілком слушно пропонує доповнити перелік засад, визначених у ст. 7 КПК України, новим положенням – п. 15-1 «Недопустимість зловживання процесуальними правами та повноваженнями», а його зміст

розкрити в ст. 22-1 КПК України, яка б висвітлювала зміст цього явища й містила механізм запобігання (сторінки 49, 62).

Під час прилюдного захисту дисертації варто пояснити, чому саме таку нумерацію доповнених положень Ви обрали. Адже, напевно, це обумовлено місцем запропонованої засади, в системі загальних засад кримінального провадження.

3. У дисертації зустрічається використання терміну «зловживання» як узагальнене поняття, без прив'язки до того, чим зловживають (правами, повноваженнями). Зокрема, дисертантка використовує такі вислови «Однак обидва законопроекти не передбачали ні визначення, що саме законодавець відносить до інституту *зловживання*, ні жодних окреслених ознак такого явища» (сторінка 44); «Визнано за доцільне доповнити КПК України статтею 22-1, яка висвітлюватиме зміст поняття *зловживання* та міститиме механізми запобігання» (сторінка 75).

Втім, на думку офіційного опонента термін «зловживання» завжди варто використовувати у прив'язці до того явища (предмета), яке використовують неналежним чином. Адже лише таке словосполучення є конкретизованим та не дозволяє довільного тлумачення явища, яке досліджується.

4. Дисертантка цілком слушно пропонує класифікувати зловживання процесуальними правами та повноваженнями за метою вчинення (сторінки 52–54). Авторка виділяє такі групи: 1) зловживання, спрямовані на затягування розгляду справи; 2) зловживання, спрямовані на маніпулювання доказами або процесуальними механізмами; 3) зловживання, що мають на меті дискредитацію або упередження складу суду чи органу досудового розслідування; 4) зловживання, що мають на меті змінити результат уже вирішеного питання.

Якщо більшість наведених вище груп дисертантка розкриває та вдало наводить по ним судову практику, то не зрозуміло, чому поза увагою залишився такий критерій як «зловживання, що мають на меті дискредитацію або

упередження складу суду чи органу досудового розслідування». Адже він лише перерахований, але не розкритий.

5. У підрозділі 2.1. «Зловживання стороною захисту правами під час проведення слідчих (розшукових) дій та судових засідань» авторка, зокрема, аналізує освідкування особи та наводить різні підходи судової практики щодо примусового освідкування особи (сторінки 87–90). Так, дисертантка вказує, що в одних випадках національні суди відмовляють у задоволенні клопотання сторони обвинувачення про надання дозволу на примусове відбирання біологічних зразків у підозрюваного. Проте останніми роками суди все ж таки схильні до позиції можливості примусового освідкування підозрюваних. При цьому зауважується, що така неоднозначна практика надає стороні захисту можливість вимагати визнання результатів проведення цієї слідчої (розшукової) дії недопустимим доказом, а отже, недопустимими внаслідок концепції «плодів отруєного дерева» інших похідних доказів, зокрема результатів експертиз. Під час прилюдного захисту дисертантці варто було б пояснити своє бачення щодо правомірності чи протиправності освідкування особи шляхом примусового відбирання біологічних зразків.

Означені зауваження спрямовані на уточнення чи доповнення окремих положень дисертації, у низці випадків носять спірний чи дискусійний характер та в цілому не впливають на високу позитивну оцінку роботи.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Вознюк Оксани Леонідівни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

1. Дисертація Вознюк Оксани Леонідівни на тему «Зловживання процесуальними правами у кримінальному провадженні», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії є завершеною самостійною

кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретну наукову проблему, яка має істотне значення для науки кримінального процесуального права та практичної діяльності щодо унеможливлення зловживання процесуальними правами під час кримінального провадження. Зміст дисертації відповідає заявленій дисертанткою науковій спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями від 08 квітня 2025 року № 426), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами й доповненнями від 03 травня 2024 року № 507).

2. Вознюк Оксана Леонідівна – на підставі публічного захисту заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Офіційний опонент:
завідувач кафедри криміналістики
та судової експертології
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
Навчально-наукового інституту № 1
доктор юридичних наук, професор

Влада ГУССВА